

VERSLAGEN VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Venlo op 28 november 1975

Op vrijdag 28 november j.l. kwam een 80-tal leden van de Kring Venlo van de Vrienden der Natuur in het Goltziusmuseum bijeen om te luisteren naar een verslag over een trektocht die gemaakt werd door enkele leden van deze Kring. Deze avond was bedoeld om de aanwezigen een indruk te geven over de flora, fauna en de cultuur van een aantal zeer verschillende landschappen in Frankrijk. De tocht ging door de Vogezen, Jura, de Franse Alpen en via de Rivièra naar La Camargue. De terugreis naar het noorden liep via de Apilles en het Alpengnatuurreservaat Parc Naturel Regional du Vercors. De tocht door de Vogezen en Jura ging vooral via secundaire wegen. De Alpen werden genomen over een 7-tal passen, waaronder de hoogste van Europa (Col de la Bonnette). Uiteraard was hier voldoende tijd gepland voor het nemen van dia's over flora, fauna en landschap. Tijdens een opentocht van enkele dagen aan de Franse Rivièra werd vooral aandacht besteed aan insecten, reptielen (o.a. Europese Moerasschildpad) en vogels, welke specifiek zijn voor de Maguis. La Camargue is Frankrijks rijkste vogelgebied. Ook komen hier wilde paarden en stieren voor. Hiermede is de typische fauna van dit gebied niet begrensd. De Apilles zijn vooral interessant vanwege het boeiende landschap en een grote cultuurrijkdom. Tenslotte werd er nog een bezoek gebracht aan het Franse natuurreservaat P.N.R. du Vercors, waarvan de orchideerijkdom een speciale vermelding verdient.

te Maastricht op 4 december 1975

Met een woord van welkom tot de aanwezigen opent voorzitter van Nieuwenhoven de vergadering. Dan memoreert hij het feit dat de vereniging Natura Limburg te Hasselt, waarmee het Natuurhistorisch Genootschap vriendschappelijke contacten onder-

houdt, in 1976 haar 30-jarig bestaan zal vieren.

Als mannen van het eerste uur noemt hij Ir. Jos Hiemeleers, die onlangs wegens familiale verplichtingen de voorzittershamer heeft moeten overdragen en de heer Jules Vanvoorden, die onlangs 75 jaar werd en dertig jaar lang de functie van secretaris met de meeste toewijding vervult.

Ook ons bestuur zal dit feestelijk gebeuren niet ongemerkt voorbij laten gaan.

De heer Beenen heeft uit de nalatenschap van de onlangs overleden heer Onstenk, diens kevercollectie bekomen. De voorzitter zegt verheugd te zijn dat een jeugdig lid belangstelling toont voor een wetenschappelijke verzameling. Wellicht kan hij te gelegenertijd zijn bevindingen hierover op een maandvergadering kenbaar maken.

De heer Heerkens Thijssen heeft op dinsdag 25 november om 16.30 uur op de St. Pietersberg boven de kale akkers een naar prooi zoekende blauwe kiekendief (♀) gezien. Het is waarschijnlijk dat we hier met een doortrekkend exemplaar te doen hebben.

De heer H. Kemp heeft op zondag 19 oktober om 15.45 uur 50 kraanvogels waargenomen die boven Rekem (Belg. Limburg) in Z.Z.W.-richting vlogen en op zaterdag 8 november om 15.50 uur 90 exemplaren die te Maastricht-Slavante eveneens in Z.Z.W.-richting zich verplaatsten. Boven Gellik (B.) op dezelfde datum om 16.30 uur ca. 250 stuks en daarna om 18.00 uur en 18.15 uur telkens nog eens 100 ex. nabij Gronsveld. Bij elkaar dus ca. 750 exemplaren.

De heer J. Poot komt volgens zijn gegevens op een zelfde aantal van die dagen boven Zuid-Limburg.

Opgemerkt wordt dat vogeltrek in het algemeen minder te maken heeft met voedseltekort of daling van temperatuur, dan wel dat de drang hiertoe bepaald wordt door de zonnestand. Daarnaast onderscheidt men wel vorsttrek, zoals dat o.m. van kieviten bekend is, hetgeen natuurlijk wel duidt op de onmogelijkheid om voedsel te zoeken bij bevroren grond.

Toch heeft de heer van Mourik eens tientallen dode kieviten langs de weg aangetroffen. Die hebben dan kennelijk de verplaatsing naar vorstvrije gebieden

niet meer kunnen opbrengen.

Ook merkt de heer van Mourik op dat bekend is dat ganzen tijdens hun winterverblijf in Nederland op en neer trekken tussen Zeeuws-Vlaanderen en Friesland al naar gelang de weersomstandigheden. Deze vogelfamilie blijkt dus erg weergevoelig.

De heer J. Poot vertelt dat hij bij wintertellingen van watervogels in het grintgat bij Eijsden van de ene dag op de andere grote verschillen in aantal heeft waargenomen. Mogelijk moet de oorzaak in dezelfde richting gezocht worden.

Aan bijzondere kenmerken, zoals o.m. een albino exemplaar, is het hem opgevallen steeds weer met dezelfde „bezetting” te doen hebben waaruit een zekere gehechtheid aan een bepaald gebied mag blijken.

Hij telde onlangs op dit zelfde grintgat 450 stuks wilde eenden, waaronder zich ook enige tafeleenden en krakeenden bevonden. Tegen de avond constateert hij steeds trek onder deze vogels. Dit doet de heer van Mourik opmerken dat eenden allang geleerd hebben wanneer de jacht gesloten is (bij zons-
ondergang) en zich dan massaal verplaatsen.

De voorzitter vraagt zich af wat al deze vogels in het grintgat komen zoeken. Hij twijfelt eraan of er voor zoveel wel voedsel genoeg is. Zelf heeft hij nooit iets eetbaars voor vogels in de ondiepe plasjes kunnen ontdekken. Uit het feit dat op bepaalde plaatsen veel vogels te zien zijn behoeft niet te volgen dat er ook veel voedsel voor hen is. Bij het voedselzoeken laten de dieren zich leiden door hun instinkt. Na sneeuwval zoeken zij sneeuwvrije plaatsen: de erven van boerderijen en de groene landerijen die vrij komen wanneer het waterpeil in de rivieren zakt als gevolg van toenemende vorst (H. Kemp). Helaas ook op de grote verkeerswegen, waar ze met honderden worden doodgereden, bijv. op autowegen op de Veluwe.

De heer van Noorden ziet op de woestijn-aandoende uiterwaarden van de Maas onder Stein en Limmel geregeld vele vogels fourageren. Ook hij vraagt zich af wat ze op die kale stroken vinden; z.i. is daar niets te halen. Toch moet dat wel, bijv. zaden van vroegere

gewassen, maar ook voert de rivier bij hoog water slib mee, waarin zich altijd wel wat eetbaars bevindt. De heer Poot heeft van een kennis vernomen dat deze een buizerd heeft waargenomen, die een hamster greep, doch weer losliet, toen hij verrast werd. De hamster, die de greep niet overleefde, is naar een preparateur gebracht.

Na de pauze geeft Dr. van Nieuwenhoven aan de hand van – hoe kan het anders – uitstekende dia's zijn impressies weer van een reis die hij met z'n echtgenote in de afgelopen zomer naar het verre Oosten heeft gemaakt. Ditmaal geeft hij een verslag van een bezoek aan de steden Karachi (Pakistan) en Bangkok (Thailand) en belicht vooral de leefgewoonten van de bewoners. Goed tot uiting komen de verschillen tussen het arme Pakistan en het rijke Thailand.

Spreker voert ons door de nauwe straatjes in de volkswijken van Karachi, die speciaal smal zijn om enige schaduw te geven aan de bewoners van de hier langs staande huizen. Veel van de activiteiten van deze mensen vinden op straat plaats. Ook briefschrijvers, advocaten en rechtskundigen oefenen hun beroep op straat uit, ergens in een hoekje buiten het rumoer. Typerend voor Azië is het dat alle winkeltjes van dezelfde artikelen bij elkaar liggen. Zo zien we dan de stoffenverkopers bij elkaar, maar ook de goud- en zilversmeden, de koperslagers enz. Het vertinnen van bepaalde huishoudelijke artikelen geschiedt in de open lucht en onder het oog van de voorbijgangers.

Suikerriet wordt op straat geperst en het sap, al dan niet met citroen- of ander vruchtensap vermengd, als limonade verkocht voor een luttel bedrag.

Naast de drommedaris worden ezels als last- en trekdier gebruikt. Deze laatsten veelal met uitgesneden neusgaten; mogelijk om ruimer te kunnen ademen? Het voer voor de dieren moet van ver worden aangevoerd. In het stofdroge Karachi zelf en de naaste omgeving is geen spoor van groenvoer te ontdekken.

Bangkok, hoofdstad van Thailand geeft een geheel ander beeld te zien. Daar speelt de handel zich voor

een groot deel op de rivier de Menam af, die dwars door Bangkok naar de Golf van Siam (Thailand) stroomt. De houten huizen die gedeeltelijk boven de rivier gebouwd zijn, hebben een open achtergalerij, waarin de bewoners hun werk doen. Op elk erf staat een boeddhistisch huisaltaartje. Thailand, dunner bevolkt dan Pakistan, heeft voornamelijk zijn grotere welvaart aan de rijstbouw te danken. Met Birma en Zuid-Vietnam dekt het het tekort aan rijst in heel Azië en exporteert bovendien nog heel wat naar Europa.

Het koninklijk paleis, een complex van sprookjesachtige gebouwen, bevat grote zalen, die tijdens het leven van één vorst elk maar eenmaal gebruikt worden voor een bepaald doel: kroning, huwelijk, begrafenis enz.

Dit zijn zo in het kort de indrukken die het echtpaar van Nieuwenhoven op hun reis naar het verre Oosten heeft opgedaan. Ditmaal geen botanische waarnemingen omdat het reisdoel van de groep zich hier beperkte tot voornamelijk bezoeken aan steden en zijn bewoners.

Een hartelijk applaus als dank getuigt van het slagen van de spreker in zijn opzet om de aanwezigen zowel in woord als beeld een deel van Azië te schetsen dat het bezoeken tot een belevenis maakte.

te Heerlen op 9 december 1975

De heer Voordouw had een wilgetak meegenomen, waarop enige grote galachtige uitwassen zaten. Volgens hem had hij op doorsneden van deze geen insecten of gangen van deze kunnen opmerken. De heer van Geel was bereid naar de aard van deze een onderzoek in te stellen. Deze laatste had op een vorige bijeenkomst dia's vertoont van de Grote muggenorchis (*Gymnadenia conopsea*) waarbij de lip met de spoor niet aan de onderkant van de bloem zat, maar aan zijn bovenzijde, doordat het bloemstengeltje niet 180° maar 360° gedraaid was. Wegens tijdgebrek werd de discussie naar 9 december verschoven. Dr. Dijkstra deelde mee dat men aanneemt dat de orchideënbloem oorspronkelijk bestond uit

6 bloembladen van dezelfde grootte en vorm. Als bewijs hiervoor wordt aangevoerd dat men heel zelden een exemplaar kan aantreffen met een regelmatig gevormde bloem. Uit deze heeft zich bij de orchideeën een bloem ontwikkeld, waarbij het bovenste bloemblad, petaal of kroonblad, groter is en meestal ook van kleur verschilt van de andere 5. Tegelijk met deze verandering is het bloemsteeltje gedraaid en wel zo dat de petaal of lip in plaats van het bovenste nu tot het onderste bloemblad werd, een draaiing dus van 180°. Deze draaiing lijkt ons zinvol, want de lip kan nu door insecten als „springplank” gebruikt worden. Deze draaiing van de stengel schijnt een eigenschap te zijn die bij orchideeën behoort. Echter, zoals bij meer verschijnselen in de natuur gaat zo'n neiging – volgens onze begrippen dan – soms te ver en wordt dan doelloos. Bloemen van *Malaxis (Hammarbya)* worden 360° gedraaid, waarbij de lip weer het bovenste blad wordt en bij *Sturmia (Liparis)* is de bloem òf 180° òf 360° gedraaid. Jammer dat orchideeën zo moeilijk te kweken zijn, anders zou het de moeite lonen om na te gaan of het exemplaar van van Geel de volgende jaren ook bloemen die 360° gedraaid zijn zou vormen, en ook hoe exemplaren uit zaad van deze zich zouden gedragen.

Een dergelijke draaiing is bekend bij huisjesslakken, deze zouden oorspronkelijk afstammen van verre voorouders, waarbij de schelp recht is, ook embryo's zijn regelmatig van bouw. Bij hun verdere ontwikkeling is niet alleen de schelp gevonden, maar ook ingewanden, ademhalingsorganen en zenuwstelsel draait mee, waarbij de anus bijv. naar voren komt te liggen. Ontwikkelt een zekere neiging bij levende wezens zich in een bepaalde richting te ver dan kan dit leiden tot uitsterven van die groep. Andere voorbeelden zijn: reuze geweien, zeer grote slagstanden en andere, volgens ons althans, abnormale eigenschappen. Een zelfde weg terug in de evolutie schijnt niet mogelijk te zijn, zo zou een walvis, oorspronkelijk een landdier dat tot zeeleven overgegaan is, nooit meer landdier kunnen worden.

Daarna kreeg de heer van Geel het woord over Bre-

tagne. Weilanden en akkers zijn omgeven door aarden wallen die soms bijna uitsluitend met Adelaarsvaren (*Pteridium aquilinum*) begroeid zijn. Soms treft men er ook wel heesters en bomen aan, waardoor men op afstand de indruk krijgt van een bos. De landbouw is een 40-tal jaren ten achter bij Zuid-Limburg, maar nergens is sprake van afval, ook niet langs de stranden. Een aantal dia's van stenen graven en ook van grote, in het gelid staande stenen werden vertoond. Van deze laatste, uit deze romantische streek, kent men de betekenis niet. Ook werd de aandacht op woningen, molens, waterputten en bakovens gevestigd. De huizen hebben vaak een rieten dak dat met allerlei hogere planten, o.a. Huislook (*Sempervivum tectorum*) en korstmossen begroeid is. Dit is mogelijk dank zij de grote luchtvochtigheid. Merkwaardig is dat vlak langs de zee-kust bomen groeien die geen last schijnen te ondervinden van het opspattende zeewater, waarvan de zoutdeeltjes toch enkele kilometers ver landinwaarts gedreven worden. Sommige krekken boren zich diep in het vaste land. Als voorbeeld gaf de heer van Geel een normaal ontwikkelde Den (*Pinus silvestris*). Uitvoerig werd stil gestaan bij de wieren uit de getijestrook, welke dank zij de voortreffelijke foto's door de heer Bilo grotendeels gedetermineerd konden worden. Tenslotte werden allerlei zeedieren, slakken zee-anemonen en zeesterren vertoond.

te Venlo op 19 december 1975

Op 19 december jl. werd in Venlo in het Goltzius-museum bij de Vrienden der Natuur de bijeenkomst grotendeels verzorgd door eigen leden. Een duidelijk hoogtepunt en tevens een grote verrassing waren de dia's van twee jeugdige leden t.w. de heren G. Driessen en M. Giesendorf. Zij vertoonden voor een publiek van ca. 40 personen eigen gemaakte dia's over het leven van de ijsvogel. De opnamen waren gemaakt in het gebied van de Onderste- en Bovenste Molen te Venlo en in het Leudal. De kwaliteit van de dia's, het grote aantal interessante details uit het leven der ijsvogels, waarbij zelfs opnamen van het

voeren van de ouders aan de jongen in de nestholte, maakte deze serie professioneel. De dia's werden vertoond met een geluidsband, waarbij alle voorkomende geluiden van deze vogels.

te Heerlen op 6 januari 1976

Bij een bezoek aan Canada komt men, volgens de heer Friedericy tijdens zijn lezing, onder de indruk van de geweldige uitgestrektheid van dit land; als voorbeeld diene de provincie Ontario die 32 maal zo groot als Nederland is. Bij de stad Ontario lopen enkele rivieren, die 's winters altijd buiten hun oevers treden en grote gebieden onder water zetten; deze worden in het voorjaar langzamerhand weer droog, op enkele poelen en plassen na. Het gebied vormt een woon- en broedgebied voor allerlei dieren: er zijn daar dan ook vier kleine reservaten. Tijdens spreker's bezoek begon het voorjaarsweer op 17 mei. Op dat tijdstip was er nog weinig blad aan de struiken en daarom ook kon hij gemakkelijk een zich zonnende slang fotograferen. Enkele weken later zou zo iets niet meer mogelijk geweest zijn wegens de snelle ontwikkeling van de plantenwereld. Behalve een uitstekende broedplaats voor muggen is het gebied ook rijk aan allerlei vogelsoorten, waarvan sommige verwant zijn aan exemplaren uit Europa. Volgens de vele goede foto's moeten deze dieren niet erg schuw zijn.

We noteerden enkele namen: spechtensoorten, roodstaartje, pestvogel, wielewaal op nest en vliegenvanger; zoogdieren: grondeekhoorns, marmot; ook bloemen: een venusschoentje, slangenwortel, kornoelje, zevenster en anemoon.

In de U.S.A. bezocht de heer Friedericy Pennsylvania. De stichter van deze staat was Penn, een eerlijk, rechtschapen man, die geloofsvrijheid bedong en verkreeg. Moeilijkheden met Indianen zijn daar nooit voorgekomen. Deze geloofsvrijheid deed groepen uit Europa, vooral uit Duitsland overkomen, zoals Baptisten en Mennisten. Deze drukten nog steeds een bepaald stempel op de bevolking en on-

derscheiden zich door een ouderwetse klederdracht en levensgewoonten. Ze bewerken hun land met behulp van paarden en niet met tractoren.

Ook bezitten ze geen auto's en in hun winkels worden uitsluitend produkten verhandeld die het land zelf opbrengt.

Daarna werd Gettysburgh bezocht, het slagveld waar de beslissende strijd tussen de noordelingen en die uit het zuiden geleverd werd door legers van zo'n 90.000 en 70.000 man. Als bijzonderheid kwam daarbij slechts één burger om het leven. Op het slagveld staan nog de oude, toen gebruikte kanonnen in stelling en verder werden er een 800 monumenten opgericht.

Verder naar het zuiden strekken zich de Apalachen uit. Deze streek is sterk ontvolkt doordat de kastanjeboom die een grote bron van inkomsten was, ziek werd. De vruchten van deze werden door dit bergvolk voor veevoeder verzameld. Enkele vogels waarvan dia's vertoond werden zijn o.a. een spotvogel, die veel groter is dan onze soort, maar wel erg veel overeenkomst met deze bezit. De kardinaalsvogel, bij ons wel bekend als kooivogel en een koekoek. Deze laatste verschilt in gedrag doordat de oude vogel een gaatje pikt in de eieren van de toekomstige pleegouders, terwijl bij ons de jonge koekoek eieren en jongen uit het nest werkt. Een merkwaardige vogel is nog de kalkoengier. Ook werden foto's van de monarchvlinder vertoond. Het massaal voorkomen van deze vlinder wordt zo'n beetje als een feestdag gevierd. Als planten noemt hij nog een schroeforchis. Soms doet men merkwaardige ervaringen: met moeite werd een Catalpa gefotografeerd, echter terug in Heerlen stonden daar veel mooiere exemplaren in bloei. De bermen langs de autowegen waren bezaaid met een soort kroonkruid. Men is daar niet bang dat de chauffeurs door deze bloemenweelde te veel afgeleid zullen worden, zoals bij ons wel wordt gevreesd.

EXPOSITIE „OVER MENSEN EN APEN”

Naar aanleiding van de opening van de tentoonstelling „Over mensen en apen” op 18 december 1975 die gedurende het winterseizoen 1975/'76 gehouden wordt in „Ouwehands Dierenpark” te Rhenen, ontvingen wij onderstaande mededeling van de afdeling Paleontologie van het Geologisch Instituut te Utrecht:

„De tentoonstelling „Over mensen en apen” wordt georganiseerd door de werkgroep Paleobiologie en educatie, in samenwerking met het Ouwehands Dierenpark.

De tentoonstelling is een van de activiteiten van deze werkgroep, die als doelstelling heeft de processen te onderzoeken, welke zich bij uitstek lenen voor behandeling in algemeen biologisch kader, zoals adaptatie, isolatie, evolutie en uitsterven.

Mede gezien de algemeen levensbeschouwelijke aard die deze processen in zich hebben, richt de werkgroep zich vooral op de educatieve aspecten ervan. De tentoonstelling „Over mensen en apen” beoogt een overzicht te geven van ideeën die bestaan over de evolutie van de mens.”

Daar wij van mening zijn dat menigeen belang stelt in deze expositie, willen wij gaarne de aandacht van de lezers hierop vestigen.

Voor meer achtergrondinformatie ontvingen wij tevens een overdruk uit het museumtechnisch en educatief tijdschrift „Museologia”, no. 5 - XII - 1975 - pag. 13 t/m 37, getiteld: Over de afstamming van de mens.

Deze overdruk die van vele verhelderende illustraties voorzien is, werd opgenomen in de bibliotheek van het Natuurhistorisch Museum en ligt aldaar voor geïnteresseerden ter inzage.